הֵם – שתוק שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם ה'. והטעם שאמר כן משום שֶׁלֹּא לְיַמְּדוּ אוֹתוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ להזכיר את שם ה' אלא להידבק בעבודה זרה ולעבוד לה, ובדלהלן. מִיָּד לאחר מכן הוֹצִיא התינוק את יְרֵאָתוֹ – עבודה זרה שירא ממנה מֵחֵיקוֹ, וּמְחַבְּקָהּ וּמְנַשְּׁקָהּ עַד שֶׁנִּבְעֲרָה בְּרֵיסוֹ ומת מרוב רעבונו, וְנָפְלָה יִרְאָתוֹ לָאָרֶץ, וְנָפַל הוּא עָלֶיהָ. ונענש בכך כדי לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו ל) 'וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם'. ומוכח מברייתא זו שהיו ישראל דבוקים בעבודה זרה, והיה להם יצר לעובדה, ומדוע אמר רב שלא היה יצר לעבודה זרה עצמה.

מתרצת הגמרא: אף בברייתא זו יש לומר שבאמת לא היה להם יצר לעבודה זרה, והמבואר שהיו דבוקים בה, היינו בָּתַּר דַּאֲבִיקוּ בֵּיהּ – אחר שנקשרו אליה בעבודתם, כלומר, מתחילה עבדוה כדי להתיר את העריות, ומתוך כך גברה חיבתם אליה ונדבקו בה.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב: תָּא שְׁמַע, נאמר על אנשי כנסת הגדולה (נחמיה ט ד), 'וַיִּזְעֲקוּ בְּקוֹל גָּדוֹל אֶל ה' אֱלֹהֵיהֶם'. מבארת הגמרא: מַאי אֲמוּר – מה אמרו בזעקתם. אָמַר רַב יְהוּדָה, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יוֹנָתָן, זעקו 'בְּרִיָּא בְּרִיָּא' – אהה אהה, הרי יצר הרע זה המפתנו לעבוד עבודה זרה, הֵיינוּ דְּאַחְרְבֵיהּ לְבֵיתָא – הוא זה שגרם שהחריב ה' את בית מקדשו, וְקָלְיָא לְהֵיכָלָא – ושרף את ההיכל, וְקַמְלִינְהוּ לְצַדִּיקֵי – והרג את צדיקי ישראל, וְאַגְלִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵיהוּ – והגלה את עם ישראל מארצו, וַעֲדַיִין הוּא – יצר זה מְרַקֵּד בֵּינָן ומפתנו לעבוד עבודה זרה. כְּלוּם יְכִבְּתֵיהּ לָן – הרי כל הסיבה שנתת לנו ה' יצר זה, אינה אֶלָּא כדי לְקַבּוֹלֵי בֵּיהּ אַגְרָא – לקבל שכר על ידו במה שנכופו ונתגבר עליו, אנו לָא אִיכּוֹ בָּעֵינַן וְלָא אַגְרֵיהּ בָּעֵינַן – איננו רוצים לא אותו ולא את השכר שאנו מקבלים על ידו. וביקשו שימסר בידם היצר המפתה לעבודה זרה. ומפורש בדרשת הפסוק, שתקפם יצר לעבוד עבודה זרה, ולא כדברי רב שעבדוהו רק להתיר להם עריות. מתרצת הגמרא: אף כאן יש לומר שמדובר בָּתַּר דַּאֲבִיקוּ בֵּיהּ – אחר שהחלו לעבוד עבודה זרה ונקשרו אליה מחמת שרצו להתיר להם את העריות, שאז אכן תקפם יצר הרע לעבודה זרה כמבואר בדרשת הפסוק האמור.

הגמרא מביאה את המשך מעשה זה: הוסיפו אנשי כנסת הגדולה וְיָתְבוּ תְּלָתָא יוֹמֵי בְּתַעֲנִיתָא – ישבו שלשה ימים בתענית, בָּעוּ רַחֲמֵי – ביקשו רחמים שימסר יצר עבודה זרה בידם. נְפַל לְהוּ פִּיתְקָא מֵרְקִיעָא – נפל להם פתק מן השמים דַּהֲוָה כְּתִיב בֵּהּ תִּיבַת 'אֱמֶת', כלומר שה' מסכים על ידם שטוב לסלק את יצר העבודה זרה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, שְׁמַע מִינָּהּ – ממעשה זה, שחוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוא 'אֱמֶת', שהרי כשהמלך מסכים עם עבדיו בדבר מסוים, חותם הוא את חותמו עמהם בתקנתם, ואם ה' הסכים עם חכמי ישראל לסלק את היצר על ידי תיבת 'אמת', מוכח שזהו חותמו.

לאחר מכן, נָפַק – יצאה דמות כְּגוּרְיָא דִּנְהוֹרָא – כגור אריה של אש, מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. אָמַר לְהוּ זכריה הַנָּבִיא לְיִשְׂרָאֵל, הֵיינוּ – דמות זו היא יִצְרָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה. בַּהֲדֵי דְּקָתָפְסִי לֵיהּ – בזמן שתפסו אנשי כנסת הגדולה ביצר זה כדי לסלקו מן העולם, אִישְׁתְּמִיט בֵּינֵיתָא מֵינֵיהּ – נשמט שיער ממנו, צעק צעקה אדירה, וַאֲזַל קָלֵיהּ – והלך קולו בְּמרחק מהלך אַרְבַּע מְאָה פַּרְסֵי. אָמְרוּ אנשי כנסת הגדולה, חֵיכִי נֶעֱבֵד – כיצד נעשה, דִּילְמָא מְשַׁמְּיָא מַרְחֲמֵי עֲלֵיהּ – שמא מן השמים ירחמו עליו מחמת צעקתו, ולא נוכל לסלקו מן העולם. אָמַר לְהוּ זכריה הַנָּבִיא, שְׁרִיוּהוּ בְּדוּדָא דַּאֲבָרָא – השליכוהו אל תוך דוד של עופרת, וְכַסְיוּהוּ בַּאֲבָרָא – ותכסוהו בכיסוי של עופרת, משום דְּשָׁנֵיף קָלֵיהּ – שהעופרת שואפת את הקול, ומעכבתו לצאת יותר משאר מתכות, וכך תוכלו לסלקו מן העולם בלא שיתמלא ה' רחמים עליו. והיכן מצינו שאמר זכריה כן, דִּכְתִיב בנבואתו (זכריה ה ח), 'וַיֹּאמֶר זֹאת הָרִשְׁעָה וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל תּוֹךְ הָאֵיפָה וַיַּשְׁלֵךְ אֶת אֶבֶן הָעוֹפֶרֶת אֶל פִּיהָ', כלומר, 'הָרִשְׁעָה' זהו יצר הרע, והשליכוהו אל תוך הדוד וכסוהו באבן העופרת השואפת את קולו.

הגמרא מביאה שמתוך כך רצו לבטל גם יצר הרע של עריות: אחר שסילקו את יצר עבודה זרה מן העולם, אֲמְרֵי אנשי כנסת הגדולה, הוֹאִיל וְעֵת רָצוֹן הוּא מאת ה', שמסר בידינו את יצר עבודה זרה, נֵיבְעֵי רַחֲמֵי – נבקש רחמים מאתו אף אֵיצְרָא דַּעֲבֵירָה – על יצר איסורי עריות, שימסר בידינו ונסלקו מן העולם, ונציל עצמנו מאיסורי העריות. ואכן בָּעוּ רַחֲמֵי וּאִימְסַר בִּידֵיהוּ – ביקשו רחמים ונמסר יצר העריות בידיהם. חֲבָשׁוּהוּ תְּלָתָא יוֹמֵי – אסרוהו שלשה ימים, שבהם לא פיתה אנשים לעבירה. אך מחמת כן פסק חימום הזכרים מלהזריע והנשים מלילד, ובאותה עת אִיבָּעוּ – חיפשו בֵּיעָתָא בַּת יוֹמָא – ביצה שנולדה באותו יום, להאכילה לְחוֹלֶה לצורך רפואתו, וְלֹא אַשְׁכְּחוּ – לא מצאו, כיון שפסק החימום וכח ההולדה. כשראו זאת אנשי כנסת הגדולה אָמְרוּ, חֵיכִי נֶעֱבֵיד – כיצד נעשה, אם נִיבְעֵי פַּלְגָא – נבקש מה' שימסר בידינו רק חצי כוחו של יצר הערירות, כלומר, ימשיך להיות חימום וכח הולדה, אך לא יהא היצר שולט באיסורי עריות, זה אי אפשר, שכן פַּלְגָא מַרְקִיעָא לֹא יָהֲבִי – מן השמים אין נותנים מחצית דבר. ולכן לא סילקוהו כלל מן העולם, אלא כַּהֲלִינְהוּ לְעֵינֵיהּ – סימאו את עיניו במכחול המלובן באש, ובכך החלישו את כוחו, אֲהֲנֵי בֵּיהּ – והועילה תקנה קטנה זו, דְּלָא אִינְּרֵי אִינִישׁ בְּקִרּוּבְתֵּיהּ – שלא יתפתה אדם לאיסורי עריות בקרובותיו הראשונות כגון אמו אחותו ובתו, אך עדיין מפתהו היצר להתגרות בעריות אחרות כגון אשת איש ונדה.

הגמרא מביאה מאמר בענין עבודה לבעל פעור: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֶׂה בְּנִכְרִית אַחַת שֶׁהָיְתָה חוֹלָה בְּיוֹתֵר, ומתוך שרצתה להירפא נדרה ואָמְרָה על עצמה, אִם תַּעֲמוֹד הַהִיא – אותה אִשָּׁה ותירפא מֵחוֹלְיָהּ, תֵּלֵךְ וְתַעֲבוֹד לְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם. לבסוף אכן עָמְדָה אותה נכרית ונרפאה מחוליה, [הָלְכָה] וְעָבְדָה לְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם, וּבֵינָן שֶׁהִגִּיעָה לַעבודה זרה ששמה 'פְּעוֹר', שָׁאֲלָה לַכּוֹמְרִים – משרתי העבודה זרה, בַּמֶּה עוֹבְדִין לְזוֹ. אָמְרוּ לָהּ הכומרים, אוֹכְלִין תְּרֵדִין וְשׁוֹתִין שֵׁכָר חדש, שאלו משלשלים את המעים וגורמים להם להוציא פסולתם, וּמַתְרִיזִין בְּפָנֶיהָ – מוציאים רעי בפני העבודה זרה. כששמעה זאת אותה נכרית אָמְרָה על עצמה, מוּטָב שֶׁתַּחֲזוֹר הַהִיא – אותה אִשָּׁה לְחוֹלְיָהּ, וְלֹא תַּעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה בְּכָךְ – בבזיון כזה. והוסיף רב יהודה על כך, בנכרית זו מצינו שעל אף שהיתה קשורה לעבודה זרה, מכל מקום לא רצתה לעבדה בדרך מבוזה כל כך, אך אַתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל אֵינָן כֵּן, שהרי אבותיכם לא שמו על ליבם שבעל פעור עבודה זרה מגונה היא ביותר, אלא נצמדו אליה, כפי שנאמר בהם (במדבר כה ה) 'הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר', והיינו כְּצָמִיד פָּתִיל', שהוא כיסוי הממורח בטיט או שעוה על גבי כלי, ודבוק חזק על הכלי. ואילו אל ה' לא נצמדו כל כך, אלא כפי שאמר עליהם משה (דברים ד ד) 'וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם', והיינו כְּשֶׁתֵּי תְּמָרוֹת הַדְּבוּקוֹת זוֹ בָּזוֹ, שאינן דבוקות כראוי ועלולות להפרד זו מזו. ומבואר שרב יהודה דרש פסוקים אלו לגנאי על בית ישראל. הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את הפסוקים לשבח: בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו להיפך, שהחילוק בין פסוקים אלו שבח הוא אצל ישראל, שלעבודה זרה לא נדבקו ישראל לגמרי, אלא כפי שנאמר (במדבר כה ה) 'הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר', והיינו כְּצָמִיד עַל יַד אִשָּׁה, שאינו דבוק אליה. ואילו אל ה' הם דבוקים לגמרי, שנאמר (דברים ד ד) 'וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם', דהיינו דְּבוּקִים בו מַמָּשׁ.

הגמרא מביאה מעשה בישראל שעבד לבעל פעור: תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּישראל ששמו סַבְטָא שהיה בֶּן מקום ששמו אַלְם, שֶׁהִשְׁכִּיר את חֲמוֹרוֹ לְנָכְרִית אֶחָת להרכיבה על גבי החמור למקומה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה לְבית עבודה זרה של פְּעוֹר, אָמְרָה לוֹ למשכיר, הַמְתֵּן עַד שֶׁאֶכָּנֵס לבית זה וְאֵצֵא ממנו. נכנסה הנכרית, וּלְאַחַר שֶׁיָּצְאָה אָמַר לָהּ אותו אדם, אַף אַתְּ הַמְתִּינִי לי כאן עַד שֶׁאֶכָּנֵס לבית הפעור וְאֵצֵא. אָמְרָה לוֹ הנכרית, וְכִי לֹא יְהוּדִי אָתָּה ואסור בעבודה זרה, ומדוע רוצה אתה להכנס ולעבדה. אָמַר לָהּ, וּמַאי אִיכְפַּת לִיךְ, הניחה לו הנכרית וְנִכְנָס לבית הפעור, פָּעַר – הוציא רעי בָּפָנָיו של פעור, וְקִינַּח את הרעי בְּחוֹטָמוֹ של פעור. וְהָיוּ מְשָׁרְתֵי עֲבוֹדָה זָרָה

המשך בעמוד רה

זו מְכַלְכְּלִין לוֹ – משבחים אדם זה וְאוֹמְרִים, מֵעוֹלָם לֹא הָיָה אָדָם שֶׁעָבְדוֹ לְעבודה זרה זוֹ בְּכָךְ – בדרך משובחת זו, שאף קינח בה.

שנינו במשנה: הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ – מטיל רעי דרך בזיון לְבַעַל פְּעוֹר, הֲרֵי זֶה עֲבוֹדָתוֹ, וחייב חטאת בשוגג ומיתה במזיד. מבארת הגמרא: כוונת המשנה שחייב אַף עַל גַּב דְּמִיבַּיֵּין במעשה זה לְעובדו בדרך בִּיזּוּי ולא לכבדו, משום שזו דרך עבודתו.

עוד שנינו במשנה: הַזּוֹרֵק אֶבֶן דרך בזיון לְעבודה זרה ששמו מַרְקוֹלִים, זוֹ הִיא עֲבוֹדָתוֹ וחייב. מבארת הגמרא: כוונת המשנה שחייב אַף עַל גַּב דְּמִיבַּיֵּין לְמֵירְגְּמֵיהּ – לרגום את המרקוליס ובכך לעובדו בביזוי, משום שזו עבודתו.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַב מְנַשֶּׁה הֲוָה קָאֲזִיל – היה הולך לְמקום הנקרא בֵּי תּוֹרְתָא. כשהגיע לאותו מקום אָמְרוּ לוֹ מלוויו עֲבוֹדָה זָרָה הִיא דְּקָאֵי הָכָא – עבודה זרה עומדת כאן. כששמע זאת רב מנשה, שָׁקַל פִּיסָא – נטל בידו גוש עפר שָׁדָא בֵּיהּ – וזרקו על העבודה זרה כדי להכותה. אָמְרוּ לוֹ מלוויו, הלא זו מַרְקוֹלִים הִיא, שעבודתו בזריקת אבנים לפניו, ואף אתה שזרקת עליו גוש עפר, עבדת אותו בכך. אָמַר לְהוּ רב מנשה, לא עבדתיו בכך, שכן הַזּוֹרֵק אֶבֶן 'לְמַרְקוֹלִים' תְּנַן – שנינו שחייב בזורק 'למרקוליס' באות 'למ"ד', והיכן בזורק אבן 'לפניו' כדי לכבדו ולעבדו בכך, ואילו אני זרקתי 'עליו' כדי להכותו, ואין בכך כל איסור. ועדיין לא היה הדבר ברור לו כל צרכו, אֲתָא שָׁאַל בֵּי מִדְרְשָׁא, וְאָמְרוּ לֵיהּ החכמים, אין דבריך נכונים, שכן בלשון המשנה הַזּוֹרֵק אֶבֶן 'בַּמַּרְקוֹלִים' ב'בי"ת' תְּנַן – שנינו, והיינו אַף עַל גַּב שזרק עליו ולא לפניו דְּמִיבַּיֵּין לְמֵירְגְּמֵיהּ בכך ולא לעובדו, חייב, מפני שזו דרך עבודתו. אָמַר לְהוּ רב מנשה לחכמים, שמא אִיזִיל אִישְׁקְלָהּ – אלך ואטול משם את גוש העפר שזרקתי על העבודה זרה, כדי שלא יתנאה בו. אָמְרוּ לֵיהּ, אל תעשה כן, משום שאֶחָד הַנּוֹטְלָהּ לאבן מהמרקוליס וְאֶחָד הַנּוֹתְנָהּ עליו חַיָּיב, כיון דְּכָל חֲדָא וַחֲדָא – בכל אחת ואחת מהאבנים שנוטל, רִווּחָא לַהֲבִירְתָּהּ שָׁבִיק – משאיר הוא ריוח לאבן אחרת שיזרקו עליו עובדיו, ובכך הוא מכבדו ועובדו.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר את דיני חייבי סקילה המפורטים במשנה לעיל (נג.): הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ, שדרך עבודתו בכך שמעבירים את הבן בין שתי מדורות אש לכבודו, אֵינוֹ חַיָּיב סקילה עַד שֶׁיִּמְסוֹר את בנו לַמּוֹלֶךְ, כלומר למשרתי המולך, וְגם יַעֲבִיר אותו בָּאֵשׁ לכבוד המולך. אך אם מְסָרוֹ את בנו לְמשרתי המּוֹלֶךְ וְלֹא הֶעֱבִיר אותו בָּאֵשׁ, או הֶעֱבִיר אותו בָּאֵשׁ וְלֹא מְסָרוֹ אותו לְמשרתי המּוֹלֶךְ, אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּמְסוֹר לַמּוֹלֶךְ וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ.

גמרא

מבארת הגמרא: קָתָנֵי – שנינו במשנה לעיל (נג.) חיוב סקילה על כל עובד עֲבוֹדָה זָרָה, וְקָתָנֵי – שנינו שם חיוב בפני עצמו על הנותן מזרעו לְמּוֹלֶךְ, מדוע הוצרכה המשנה לפרט חיוב מולך בלחוד הלא אף הוא בכלל עבודה זרה. אָמַר רַבִּי אָבִין, תְּנַן – שנו זאת כְּמַאן דְּאָמַר – כשיטת רבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שמּוֹלֶךְ לָאו עֲבוֹדָה זָרָה הִיא – אינו בכלל עבודה זרה ואין דיניהם שוים בכלל. דְּתַנְיָא, אֶחָד המעביר בנו באש לַמּוֹלֶךְ, וְאֶחָד המעבירו לְשֵׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה, חַיָּיב, כיון שמולך בכלל עבודה זרה הוא, ואזהרת התורה שלא להעביר באש, אף על שאר עבודה זרה היא. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, המעביר בנו לַמּוֹלֶךְ חַיָּיב, והמעבירו שֶׁלֹּא לַמּוֹלֶךְ פָּטוּר, משום שאסרה זאת תורה רק במולך שדרכו בכך, ולא בשאר עבודה זרה.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים אם רבי חנינא בן אנטיגנוס סובר כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון: אָמַר אַבָּיֵי, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, כלומר שיטתם אחת היא, שהחיוב על העברה באש הוא דווקא לדבר שהמליכוהו עליהם וקראו שמו מולך, ולא לשאר עבודה זרה, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אמר זאת בהא דַּאֲמַרַן – במה שהובא לעיל בשמו, שאם העבירו לשאר עבודה זרה פטור. וכן רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אמר שיטה זו, דְּתַנְיָא, רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, כשהזהירה תורה שלא להעביר מזרעו באש למולך (ויקרא יח כא), מִפְּנֵי מָה תָּפְסָה התּוֹרָה דווקא לְשׁוֹן 'מוֹלֶךְ', אלא לשון זה בא להורות שאסור להעביר לכבוד כָּל דבר שֶׁהִמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם דהיינו שקראו לו 'מולך' וְאַפִּילּוּ צְרוֹר [־אבן] וַאֲפִילּוּ קֵיסָם קטן מעץ, שאינו ראוי לעבודה קבועה, והם עבדוהו. אך אין איסור להעביר לכבוד שאר עבודה זרה. רָבָא חלק על אביי וְאָמַר, רבי אלעזר ברבי שמעון ורבי חנינא בן אנטיגנוס אינם שיטה אחת, שהרי מוֹלֶךְ עֲרַאי אִיקְּבָא בֵּינַיְיהוּ – יש ביניהם מחלוקת במולך שאינו קבוע, כגון אבן או קיסם, אם חייב עליו משום מולך או לא. שרבי חנינא בן אנטיגנוס מחייב עליו משום מולך, כיון שסוף סוף המליכוהו עליהם, ורבי אלעזר ברבי שמעון סובר, שאינו חייב אלא במולך הקבוע תמיד לכך, ולא על כל דבר שהמליכוהו עליהם.

שנינו במשנה, הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יַנַּאי, כוונת המשנה שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּמַסְּרֶנּוּ לְמַשְׂרְתֵי הָעֲבוֹדָה זָרָה של המולך. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח כא) 'וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ', כלומר לא תיתן לאחרים שיעבירוהו למולך, שהדרך בסתם שמשרתי המולך מעבירים את הבנים הנמסרים להם לכבודה.

מביאה הגמרא ראיה: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי כדברי רבי ינאי, שמפסוק זה למדים שאינו חייב עד שימסרנו למשרתי המולך. ממה שנאמר (דברים יח י) 'לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ', יָכוֹל – שמא תאמר, שאף אם הֶעֱבִיר את בנו באש למולך וְלֹא מָסַר אותו למשרתיה, יְהֵא חַיָּיב מיתה, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יח כא) 'וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ', שאינו חייב אלא דרך נתינה, דהיינו שימסור את בנו למשרתי המולך שיעבירוהו לכבודה.

מוסיפה הברייתא תנאים נוספים לחיוב על העברה למולך: מָסַר לְמשרתי הַמֹּלֶךְ על מנת להעבירו לכבודה, וְלֹא הֶעֱבִיר אותו למולך, כלומר, משרתי המולך לא העבירו את בנו לכבודה, יָכוֹל יְהֵא חַיָּיב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר', אינו חייב אלא בנתינה הבאה לכלל העברה, כלומר שיעבירו את בנו למולך בפועל. וכן אם מָסַר בנו למשרתים וְהֶעֱבִיר אותו באש, אך עשה כן שֶׁלֹּא לַמֹּלֶךְ אלא לעבודה זרה אחרת, יָכוֹל יְהֵא חַיָּיב, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ', אינו חייב עד שיעבירנו למולך דווקא. וכן אם מָסַר וְהֶעֱבִיר את בנו לַמֹּלֶךְ, וְלֹא העבירו בָּאֵשׁ אלא בדבר אחר, יָכוֹל יְהֵא חַיָּיב, שהרי בפסוק זה לא נאמר שצריך להעביר דווקא באש, אלא כיון שנֶּאֱמַר כָּאן (ויקרא יח כא) 'וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ' וְנֶאֱמַר בפסוק לְהַלָּן (דברים יח י) 'לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ', יש ללמוד מכך גזירה שוה 'העברה העברה', מַה לְּהַלָּן האיסור הוא שלא להעביר בָּאֵשׁ דווקא, אַף כָּאן האיסור שלא להעביר למולך הם בָּאֵשׁ דווקא, וּמַה כָּאן האיסור העברה נאמר דווקא לְמוֹלֶךְ ולא לעבודה זרה אחרת, אַף לְהַלָּן האיסור להעביר את בנו ובתו באש נאמר דווקא לְמוֹלֶךְ.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין העברה למולך: אָמַר רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, הָעֲבִיר את כָּל זַרְעוֹ פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח כא) 'וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן', ויש לדייק מכך שדווקא על חלק מזרעך חייבים, וְלֹא על כָּל זַרְעֲךָ.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בענין העברת בנו למולך: בָּעֵי רַב אַשֵׁי, הֶעֱבִירוֹ לבנו הסומא [ר"עיור] למולך, מַהוּ, האם כיון שהבן בעצמו אינו יכול לעבור מחמת עיורונו, אף אם העבירו אביו אין דרך העברה בכך ופטור. וכן יש להסתפק במעביר בנו יָשָׁן מַהוּ, האם כיון שהבן עצמו אינו יכול לעבור בשנתו, אף בהעבירו אביו אין דרך העברה בכך ופטור. עוד נסתפק רב אשי, העביר את בֶּן בְּנוֹ וּבֶן בִּתּוֹ למולך, מַהוּ, האם הם בכלל 'זַרְעוֹ' האמור גבי אזהרת העברה למולך (ויקרא יח כא) וחייב, או כיון שנאמר במשנה תורה (דברים יח י) 'בְּנוֹ וּבִתּוֹ', דווקא על העברתם חייב ולא על העברת שאר זרעו. משיבה הגמרא: אף שאין ראיה לפשוט את כל הספיקות, תְּפַשֵּׁט מִיהָא חָדָא – אחת מן הספקות, והיינו את הספק במעביר בן בנו או בן בתו, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר גבי עונש כרת האמור במעביר למולך (ויקרא כ ג) 'כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ', ויש לשאול מַה תַּלְמוּד לוֹמַר פסוק זה, הלא כבר נאמר בפסוק הקודם (שם כ ב) אִישׁ וגו' אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ וגו', ועל כך נאמר הענוש בפסוק הבא 'וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ' וגו'. אלא לְפִי שמלשון הפסוק שֶׁנֶּאֱמַר באזהרת העברה למולך במשנה תורה (דברים יח י) 'לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ', אֵין לִי ללמוד מכך אֶלָּא על מעביר בְּנוֹ וּבִתּוֹ באש למולך, אך מעביר בֶּן בְּנוֹ וּבֶן בִּתּוֹ למולך מִנַּיִן שחייב, תַּלְמוּד לוֹמַר – לכך לימדנו הכתוב האמור גבי מעביר למולך (ויקרא כ ד) 'בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ', שאף על בן בנו ובן בתו חייב, כיון שאף הם בכלל 'זרעו'. ובכך נפשט שפקו האחרון של רב אשי.

שואלת הגמרא על ברייתא זו: הַתְּנָא פָּתַח בתחילה בַּפסוק 'כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ', לבאר מה למדים ממנו, וְאילו סָלִיק – סיים בפסוק 'בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ', שממנו למדים לרבות חיוב בעברת בן בנו ובן בתו, ולא ביאר מה למדים מהפסוק הראשון המיותר. מיישבת הגמרא: כוונת הברייתא שאת החיוב בהעברת בן בנו ובן בתו אכן למדים מהפסוק הראשון 'כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ', שאף הם בכלל 'זרעו', ומה שסיים התנא בפסוק 'בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ', דְּרָשָׁה אַחֲרִינָא הוּא. והיינו, מהאמור בפסוק הקודם 'זַרְעוֹ' לענין עונש כרת במעביר למולך, אֵין לִי לחייב אֶלָּא את המעביר זֶרַע כָּשֵׁר, שהרי סתם זרע האמור בתורה הוא כשר, אך זֶרַע פָּסוּל כגון ממזר, מַנַּיִן שחייבים עליו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ', שאף על זרע פסול חייב מיתה.

הגמרא מבארת באיזה אופן של העברה חייב מיתה: אָמַר רַב יְהוּדָה, המעביר את בנו למולך אֵינוֹ חַיָּיב, עַד שֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ בְּדֶרֶךְ הַעֲבָרָה של המולך. מבארת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – מהו דרך העברה למולך. אָמַר אַבַּיֵי, מעמידים שֶׁרָגָא דְּלֵיבֵּנִי – שורת לבנים גבוהה, לבנה על גבי לבנה בְּמִיצְעִי – באמצע, ומבעירים נוּרָא מֵהַאי גִּיסָא – אש מצד אחד של שורת הלבנים, וְנוּרָא מֵהַאי גִּיסָא – ואש מצד שני שלה, ומעבירים את הבן ברגליו על שורת הלבנים. רָבָא אָמַר, לא היו מעבירים את הבן ברגליו, אלא היה קופץ מעל האש, כְּמַשְׁוַורְתָּא דִּפּוּרְיָא – כדרך קפיצת הילדים בפורים, שהיתה חפירה בקרקע שבתוכה בערה אש, וקופצים משפת החפירה האחת לשפה השניה.

מביאה הגמרא ראיה לרבא: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, המעביר למולך אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ דֶּרֶךְ (עבירה) [הַעֲבָרָתוֹ] של המולך, (העבירה) [הֶעֱבֵירוֹ] כשהולך פָּרֶגֶל, פָּטוּר, ומבואר שדרך ההעברה שחייב עליה היא בקפיצה דווקא, כדברי רבא.

מוסיפה הברייתא: וְאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל העברת יוֹצְאֵי יֶרֶךְ יכיו דהיינו צאצאיו בלבד, הָא בִּיצִּיר, על בְּנוֹ וּבִתּוֹ חַיָּיב, אולם על אָבִיו וְאִמּוֹ או אֲחִיו וַאֲחוֹתוֹ, פָּטוּר, כיון שאינם יוצאי יריכו. וכן אם הֶעֱבִיר את עַצְמוֹ למולך פָּטוּר, שהאיסור נאמר רק על יוצאי יריכו, ולא על עצמו. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב אף את המעביר את עצמו למולך, ויתבאר טעמו להלן. עוד מוסיפה הברייתא: אֶחָד המעביר לַמֹּלֶךְ, וְאֶחָד המעביר לְשֵׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה, חַיָּיב. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, המעביר לַמֹּלֶךְ חַיָּיב, וְשֶׁלֹּא לַמֹּלֶךְ פָּטוּר.

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת במעביר עצמו: אָמַר עוּלָּא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שחייב את המעביר עצמו למולך, דְּאָמַר קְרָא (דברים יח י) 'לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ', ודרש 'בְּךָ' היינו בְּעַצְמְךָ, כלומר, לא תעביר עצמך באש למולך. וחכמים שפטרוהו לא דרשו דרשה זו מתיבת 'בְּךָ'. מקשה הגמרא: וְכִי רַבָּנָן לָא דָּרְשִׁי תיבת 'בְּךָ', וְהָתְנַן – הרי שנינו במשנה (ב"מ לג.), מצא את אֲבֵידָתוֹ, וְאת אֲבֵידַת אָבִיו, ואינו יכול ליטול שתיהן כאחת, אבידה שֶׁלּוֹ קוֹדֶמֶת, ויטלנה אף שבכך לא יוכל להשיב את אבידת אביו. וְאָמְרִינַן מַאי טַעֲמָא. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, דְּאָמַר קְרָא (דברים טו ד) 'אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן', ודורשים תיבת 'בְּךָ' לאזהרת עצמו, כלומר, הזהר בעצמך שלא תבוא להיות אביון, ולכן האבידה שֶׁלּוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל כָּל אָדָם. וכי נאמר שסתם משנה זו אינה כחכמים, כיון שאינם דורשים ש'בְּךָ' הכוונה לעצמו. מתרצת הגמרא: הָתָם – גבי אבידה אין הדרשה מתיבת 'בְּךָ', אלא מִתיבת 'אֶפֶס', שאם כוונת הפסוק להבטיח שלא יהיה אביון בישראל, היה די לומר 'לא יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן', וכיון שנאמר 'אֶפֶס כִּי לא יִהְיֶה' וגו', כוונת הפסוק היא 'אַפֵּס וְכַלָּה ממך עניות', שאדם מוזהר לא להיות אביון, ולכן אבדתו קודמת.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, שֶׁלֹּשׁ פעמים שנאמרו בתורה עונשי כְּרֵיתוֹת בָּעֲבוֹדָה זָרָה, שתים במולך, ואחת בעבודה זרה עצמה, לָמָּה נאמרו. כרת אַחַת לְעובד עבודה זרה כְּדַרְכָּהּ, שאם עבד במזיד ולא היו עדים והתראה נענש בכרת, וְכרת אַחַת לְעובד עבודה זרה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, והיינו בעבודות שחייבים עליהם אף שלא כדרכה, שהן זביחה וקיטור וניסוך והשתחואה, כמבואר לעיל (ס:), וְכרת אַחַת לְמעביר בנו לַמּוֹלֶךְ, שאם העבירו במזיד בלא עדים והתראה נענש בכרת.

המשך בעמוד רנא

שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** (לעיל ע"א) **שְׁמוֹלֵךְ עֲבוֹדָה זָרָה הִיא, בְּרִית בְּמוֹלֵךְ לָמָּה לִי,** הלא מולך בכלל עבודה זרה כדרכה היא, שהרי הדרך היא להעביר את בנו למולך, ועל עבודה זרה כדרכה כבר למדנו עונש מהכרת הראשונה. משיבה הגמרא: הכרת האמור במולך נצרך **לְמַעֲבִיר בְּנוֹ לְשֵׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ,** כלומר שהעבירו באש לשאר עבודה זרה שאין דרכה בכך, שכיון שלא מצינו חיוב על שלא כדרכה אלא בעבודות הנעשות בפנים כגון זביחה כמבואר לעיל, לכן הוצרכה תורה ללמד שאף המעביר בנו חייב אף שאין דרכה של עבודה זרה בכך.

מבררת הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** (בריתות ז:) **שְׁמַגְּדֵף'** האמור בפסוק (במדבר טו ל) 'אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה' וגו', אינו מקלל, אלא **עֲבוֹדָה זָרָה הִיא,** כגון משורר לעבודה זרה, **בְּרִית** האמורה **בְּמַגְּדֵף לָמָּה לִי,** הלא דרכה של עבודה זרה בכך, וכבר נאמר כרת על עבודה זרה כדרכה. משיבה הגמרא: הוא יסבור שכרת זו נצרכה **לְבִדְתַנְיָא** בברייתא, נאמר גבי עבודה זרה במזיד (שם טו לא) **'הִכָּרֵת תִּכָּרֵת'** בכפילות לשון, ויש לדרוש מכך, **'הִכָּרֵת' בָּעוֹלָם הַזֶּה,** כלומר, יכרתו ויתקצרו שנות חייו בעולם הזה, **ו'תִּכָּרֵת' נשמתו לָעוֹלָם הַבָּא,** כלומר, אף המיתה לא תכפר על עוונו, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** אם כדבריך שמכל לשון כרת יש לדרוש שנכרת מעולם נוסף, יקשה, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** בפסוק הקודם (שם טו ל) 'אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה', **וְכִי שְׁלֹשָׁה עוֹלָמִים יֵשׁ** שלצורך העולם השלישי נאמרה כרת בפעם השלישית. **אֶלָּא** ודאי יש לדרוש את הכריתות באופן אחר, **'וְנִכְרְתָה' היינו** שיכרת **בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'הִכָּרֵת' היינו גם לָעוֹלָם הַבָּא,** ומה שנאמר בכפילות **'תִּכָּרֵת',** אינו בא לדרשה, אלא **דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם,** שרגילים לכפול דבריהם.